

PROBATSIIYA XIZMATI NAZORATI OSTIDAGI SHAXSLARGA IJTIMOIIY-
HUQUQIIY VA PSIXOLOGIK YORDAM KO'RSATISHDA SOHAVIIY
XIZMATLAR BILAN HAMKORLIKNING MAZMUNI

Umaralieva Dilshodaxon Nabijonovna

IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar profilaktikasi kafedrası katta o'qituvchisi

Abdug'afforov Akmal Abdurasulovich

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi kursanti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada probatsiya xizmati nazorati ostidagi shaxslarga ijtimoiy-huquqiy va psixologik yordam ko'rsatishda davlat organlari hamda jamoatchilik institutlari bilan hamkorlikning mazmuni tahlil qilingan. Shuningdek, probatsiya nazoratidagi shaxslarni ijtimoiy moslashtirish, ularni qayta jinoyat sodir etishdan qaytarish va rehabilitatsiya qilishda sohaga oid xizmatlarning o'rni yoritilgan. Maqolada xorijiy tajribalar va amaldagi qonunchilik asosida ilmiy xulosalar hamda takliflar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *probatsiya, ijtimoiy yordam, psixologik yordam, rehabilitatsiya, hamkorlik, profilaktika, bandlik, mahalla, nazorat.*

Abstract: *This article analyzes the content of cooperation with state bodies and public institutions in providing socio-legal and psychological assistance to persons under the supervision of the probation service. It also highlights the role of services in the field in the social adaptation of persons under probation control, their recidivism and rehabilitation. The article develops scientific conclusions and proposals based on foreign experience and current legislation.*

Keywords: *probation, social assistance, psychological assistance, rehabilitation, cooperation, prevention, employment, neighborhood, control.*

Аннотация: *В данной статье анализируется содержание сотрудничества с государственными органами и общественными учреждениями в предоставлении социально-правовой и психологической помощи лицам, находящимся под надзором службы пробации. Также освещается роль отраслевых служб в социальной адаптации лиц, находящихся под надзором службы пробации, их рецидивизме и реабилитации. В статье на основе зарубежного опыта и действующего законодательства разработаны научные выводы и предложения.*

Ключевые слова: *пробация, социальная помощь, психологическая помощь, реабилитация, сотрудничество, профилактика, трудоустройство, соседство, контроль.*

Kirish: *Mamlakatimizda inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlash, jinoyatchilikning oldini olish hamda jazoni ijro etish tizimini insonparvarlashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu jarayonda probatsiya xizmatining o'rni alohida*

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

ahamiyat kasb etadi. Probatsiya xizmati nazorati ostidagi shaxslarni jamiyatga qayta moslashtirish, ularning ijtimoiy foydali hayot tarzini shakllantirish va qayta jinoyat sodir etishining oldini olish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi¹. Probatsiya faoliyati nafaqat nazorat qilish, balki nazorat ostidagi shaxslarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, ularga huquqiy va psixologik yordam ko'rsatishni ham nazarda tutadi. Shu bois mazkur faoliyatni samarali tashkil etishda sohaga oid xizmatlar bilan hamkorlik muhim o'rin egallaydi.

Probatsiya xizmatining ijtimoiy-huquqiy yordam ko'rsatishdagi o'rni:

Probatsiya nazorati ostidagi shaxslarning ko'pchiligi turli ijtimoiy muammolar bilan duch keladi. Jumladan, ularning aksariyati ish bilan ta'minlanmagan, oilaviy muammolarga ega yoki jamiyatga moslashishda qiyinchiliklarga duch kelayotgan shaxslar hisoblanadi. Shu sababli probatsiya xizmatining asosiy vazifalaridan biri ushbu shaxslarga ijtimoiy-huquqiy yordam ko'rsatishdan iboratdir². O'zbekiston Respublikasining "Probatsiya to'g'risida"gi Qonunida probatsiya organlarining davlat organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari hamda jamoat tashkilotlari bilan hamkorlik qilishi belgilangan³. Mazkur hamkorlik orqali nazorat ostidagi shaxslarni bandlikka jalb etish, kasb-hunarga o'qitish, moddiy yordam ko'rsatish va ijtimoiy muammolarini hal etish imkoniyati yaratiladi. Bandlik organlari bilan hamkorlik probatsiya tizimida muhim ahamiyatga ega. Chunki ish bilan ta'minlangan shaxsning qayta jinoyat sodir etish ehtimoli sezilarli darajada kamayadi. Shu bois bandlikka ko'maklashish markazlari tomonidan nazorat ostidagi shaxslarni kasb-hunarga o'qitish va ishga joylashtirish choralari ko'rish muhim hisoblanadi⁴. Shuningdek, mahalla fuqarolar yig'inlari bilan hamkorlik qilish orqali nazorat ostidagi shaxslarning oilaviy muammolari o'rganiladi, ularning turmush sharoiti yaxshilanishiga ko'maklashiladi. Mahalla institutining ijtimoiy nazoratdagi roli probatsiya faoliyatida muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Psixologik yordam ko'rsatishda hamkorlikning ahamiyati:

Probatsiya nazorati ostidagi ayrim shaxslar ruhiy tushkunlik, agressivlik, ijtimoiy moslashuvdagi muammolar va psixologik bosim kabi holatlarga duch keladi. Shu sababli psixologik xizmatlar bilan hamkorlik qilish probatsiya faoliyatining ajralmas qismi hisoblanadi. Psixologlar tomonidan nazorat ostidagi shaxslarning ruhiy holati o'rganiladi, ular bilan individual suhbatlar o'tkaziladi va psixologik treninglar tashkil qilinadi. Bu esa shaxsning jamiyatga moslashuvini yengillashtiradi hamda unda qonunga hurmat hissini shakllantirishga xizmat qiladi⁵. Voyaga yetmagan probatsiya nazoratidagi shaxslar bilan ishlashda psixolog, pedagog va ota-onalar hamkorligi ayniqsa muhimdir. Chunki mazkur toifadagi shaxslarni qayta tarbiyalashda ruhiy yondashuv asosiy omillardan biri hisoblanadi. Bundan tashqari, xotin-qizlar faollari, yoshlar yetakchilari va profilaktika inspektorlari bilan birgalikda o'tkaziladigan profilaktik tadbirlar nazorat ostidagi shaxslarning ijtimoiy moslashuviga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xorijiy davlatlar tajribasi: Xorijiy davlatlar tajribasi probatsiya xizmatining samaradorligi ko'p jihatdan idoralararo hamkorlikka bog'liqligini ko'rsatadi. Buyuk Britaniyada probatsiya xizmatlari mahalliy hokimiyat organlari, nodavlat tashkilotlari va

psixologik markazlar bilan uzviy hamkorlikda faoliyat yuritadi⁶. Mazkur tizimda nazorat ostidagi shaxslarni rehabilitatsiya qilish va jamiyatga moslashtirish asosiy maqsad qilib belgilangan. AQShda “community corrections” tizimi orqali nazorat ostidagi shaxslarni qayta tarbiyalash, ularga psixologik va ijtimoiy yordam ko‘rsatish bo‘yicha maxsus dasturlar amalga oshiriladi. Ushbu tizim qayta jinoyatchilik darajasini kamaytirishda muhim vosita sifatida baholanadi. Yaponiya tajribasida esa volontyorlik tizimi keng rivojlangan bo‘lib, jamiyat vakillari tomonidan probatsiya nazoratidagi shaxslarga ma‘naviy va psixologik ko‘mak ko‘rsatiladi⁷. Mazkur tajriba jamiyat va davlat organlari hamkorligining samarali modeli sifatida e‘tirof etiladi.

Muammolar va takliflar: Amaliyotda probatsiya xizmatining sohaga oid xizmatlar bilan hamkorligida ayrim muammolar uchramoqda. Jumladan, idoralararo axborot almashinuvi tizimining yetarli darajada shakllanmaganligi, psixolog mutaxassislarining kamligi va ayrim hududlarda jamoatchilik institutlari faolligining pastligi mavjud muammolar sirasiga kiradi. Shuningdek, nazorat ostidagi shaxslarni ishga joylashtirish masalasida ayrim korxonalar va tashkilotlarning salbiy munosabati ham uchrab turadi. Bu esa probatsiya nazoratidagi shaxslarning jamiyatga moslashuviga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Mazkur muammolarni bartaraf etish maqsadida:

- probatsiya xizmatlari uchun yagona elektron axborot tizimini yaratish;
- psixolog mutaxassislar sonini ko‘paytirish;
- nazorat ostidagi shaxslarni ishga joylashtirish bo‘yicha imtiyozli dasturlarni joriy etish;
- nodavlat notijorat tashkilotlari bilan hamkorlikni kengaytirish;
- mahalla institutining probatsiya faoliyatidagi rolini kuchaytirish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, probatsiya xizmati nazorati ostidagi shaxslarga ijtimoiy-huquqiy va psixologik yordam ko‘rsatishda sohaga oid xizmatlar bilan samarali hamkorlikni yo‘lga qo‘yish qayta jinoyatchilikning oldini olishda muhim omil hisoblanadi. Probatsiya tizimining samaradorligi nafaqat nazorat faoliyati bilan, balki shaxslarni ijtimoiy rehabilitatsiya qilish va jamiyatga qayta moslashtirish darajasi bilan ham belgilanadi. Shu sababli davlat organlari, jamoatchilik tuzilmalari va fuqarolik jamiyati institutlari o‘rtasidagi hamkorlikni yanada kuchaytirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Snoskalar:

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 7-noyabrdagi PQ–4006-son qarori.

² O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat-ijroiya kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2024.

³ O‘zbekiston Respublikasining “Probatsiya to‘g‘risida”gi Qonuni, 5-modda.

⁴ Rustambayev M.X. Jinoyat-ijroiya huquqi. – Toshkent: TDYU, 2021. – B. 214.

⁵ Ismailov I., Abdurasulova Q. Probatsiya faoliyatida psixologik xizmatlarning o‘rni // Huquq va burch. – 2022. – №3.

⁶ McNeill F. Probation and Rehabilitation. – London: Routledge, 2019. – P. 84.

⁷ Canton R. Probation: Working with Offenders. – New York: Routledge, 2017. – P. 112.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi – 30.04.2023 – Toshkent
2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi – 22.09.1994 – Toshkent
3. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-ijroiya kodeksi // URL: <http://lex.uz/docs/163629>
4. O'zbekiston Respublikasining Qonuni – “Ichki ishlar organlari to'g'risida”, O'RQ – 407, 16.09.2016-yil
5. O'zbekiston Respublikasining Qonuni – “Probatsiya to'g'risida”, O'RQ – 938, 07.08.2024-yil <https://www.lex.uz/uz/docs/7050441>
6. O'zbekiston Respublikasining Qonuni – “Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida”, O'RQ – 681, 20.04.2021-yil
7. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirining buyrug'i – “Probatsiya nazoratidagi shaxslarning xulq-atvori ustidan nazoratni amalga oshirish tartibi to'g'risidagi Yo'riqnomani tasdiqlash haqida” – IIV – 403, 19.07.2025
8. D.N.Umaraliyeva. Ozodlikdan mahrum etish bilan bog'liq bo'lmagan jazolarga hukm qilingan shaxslarning xulq- atvori ustidan ta'sirchan nazorat olib borishda probatsiya xizmatining o'rni. Siyosatshunoslik, huquq va halqaro munosabatlar jurnali. Toshkent 2023. Vol. 2 No. 2 (2023). ISSN -2181-2594 (http://t.me/ScienceBox_official)
9. Умаралиева Д.Н. Значение правового положения лиц, находящихся под пробатсионным контролем, и возложенных на них обязанностей при исполнении наказаний, не связанных с лишением свободы//https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=6iXDnw0AAAAJ&citation_for_view=6iXDnw0AAAAJ:qjMakFHDy7sC